

Pregledni naučni rad

UDK: 17.021.36:341.945:2-774:342.25 (497.6)

Doc.dr. Emir Tahirović¹**Lejla Kreševljaković²****VAŽNOST I ZNAČAJ DONOŠENJA I PROVEDBE KULTURNE POLITIKE
LOKALNIH ZAJEDNICA U BOSNI I HERCEGOVINI****Sažetak**

Cilj ovog rada jeste redefniranje uloge kulturne politike lokalnih zajednica u BiH, te ukazivanje na pravo lokalnih zajednica na njeno donošenje i provedbu. Na to ne samo da nas obavezuju mnogi međunarodni dokumenti potpisani od strane Bosne i Hercegovine, već nassvojim primjerom upućuju različiti pozitivni primjeri gradova u Evropskoj Uniji. To su gradovi koji su usljed donošenja adekvatnih kulturnih politika u teorijskom, ali i njihove primjene u praktičnom smislu od industrijskih gradova na granici ekonomskog kolapsa postali ekonomski prosperitetni gradovi. Stanje kulture u Bosni i Hercegovini je takvo da jedinstvena javna kulturna politika na ovom nivou nije moguća zbog političkih neslaganja. Ostaje afirmiranje jasnih procedura javnih politika u oblasti kulture na lokalnom nivou. Veoma je bitno opredjeljenje lokalne administracije u BiH za izradu strateškog dokumenta kulturnog razvoja u kome će između ostalog, obraditi afirmaciju lokalne tradicije kroz turističku ponudu sa ciljem promoviranja načina života i u manjim mjestima.

Ključne riječi: Javna politika, kultura, kulturna politika, lokalna samouprava, decentralizacija.

**IMPORTANCE OF THE ENFORCEMENT AND IMPLEMENTATION OF
CULTURAL POLICY OF LOCAL COMMUNITIES IN
BOSNIA AND HERZEGOVINA****Summary**

This paper aims to redefine the role of cultural policy of local communities in Bosnia and Herzegovina and to point to the right of local communities to adopt and implement it. Not only that there are international documents signed by Bosnia and Herzegovina that refer to that, but there are various positive examples of cities in the European Union too. These are the cities that due to the adoption of adequate cultural policies in theory, and by their practical applications have become economically prosperous cities from industrial towns on the verge of economic collapse. The state of culture in Bosnia and

---

¹ Fakultet za upravu pridružena članica Univerziteta u Sarajevu

² Arhitektonski fakultet Univerzitet u Sarajevu

Herzegovina due to political disagreements is such that a unified public cultural policy at this level is not possible. The affirmation of clear public policy policies in the field of culture remains possible at the local level. It is essential that the local administration in B&H develops a strategic document for cultural development, where, among other things, they will process the affirmation of the local tradition through a tourist offer to promote the way of life in small towns.

Keywords: *Public policy, culture, cultural policy, local self-government, decentralization.*

1. Uvod

Po nekimd efincijama pojam politike podrazumijeva “smjeredjelovanja”. Sa sigurnošću se može konstatirati da je ovaj termin veoma teško tretirati kao konkretan. Postoji interesantna definicija koja za politike kaže da su “stav koji, jednom kada se artikulira, pridonosi kontekstu unutar kojega će se donositi niz budućih odluka”³.

Tokom analiziranja postupka stvaranja javnih politika uočavaju se različiti nazivi za termin politika od strane aktera iste, vjerovatno sa namjerom kako će drugi gledati na njene rezultate. Veoma je bitna mreža odlučivanja koja može biti vrlo složena. Kako bi se lakše shvatila, dovoljno je napomenuti da se politika sastoji od nizabi tnih odluka. Tek analizirajući sve odluke zajedno, dolazimo do konačnog sagledanja javne politike. Pošto se iznova stvaraju potrebe I pojavljuju novi problemi u javnoj sferi, tako se pojavljuju potrebe za njihovim rješavanjem I preveniranjem, pa I javne politike doživljavaju svoje prilagođavanje. S tim u vezi, dâ se zaključiti da je process stvaranja javnih politika dinamičan, a nikako statičan.

Kako bi smo jasnije shvatili process javnih politika onda treba izučavati proces ne-odluka kao veoma bitan faktor u izučavanju procesa kreiranja politika. U tom smislu, na politike se može gledati kao na “ishod koji akteri mogu, ali i ne moraju, smatrati posljedicom svrsishodne aktivnosti”⁴. Često se u literature spominju nivoi vlasti koji su najzaslužniji za donošenje bitnih javnih politika. Autori su saglasni da su za kreiranje krucijalnih javnih politika zaslužne “ulične birokrate”⁵, tj. niži službenici. Sve politike imaju drugačije perspektive, pa je sagledavanje politike odozgo prema dole perspektiva koja se sastoji od odluka, dok se perspektiva odozdo prema gore sastoji od djelovanja. Dakle, odluke I djelovanja čine “ispravan pristup analizi politika”⁶. Sam pojam javna politika na prvi pogled odaje nejasan smisao, ali ipak se

---

³ Friend, J. K., Power, J.M., Yewlet, C.J.L. (1974) *Public Planning: The Inter Corporate Dimension*, London, Tavistock, str.40. Preneseno iz Hill, M. (2010) *Proces stvaranja javnih politika*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, str.14.

⁴ Hill, M. (2010) *Proces stvaranja javnih politika*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, str.16.

⁵ Lipsky, M., (1980) *Street-Level Bureaucracy*, New York, Russell Sage.

⁶ Hill, M., op. cit. str.17.

da zaključiti da se radi o ciljanom iracionalnom procesu koji vjerovatno nije skroz od početka tako zamišljen niti je kao takav došao do kraja.

1.1. Definicija kulture

Svako od nas razumije značenje riječi kultura i susrećemo ga u svakodnevnim životnim situacijama. Ali, kakvo je značenje overiječi zaista i odakle dolazi? Riječ kultura potiče od latinske riječi *cultura* i izvedenica je od glagola *colere* što u prevodu znači održavati ili njegovati i dolazi prvobitno iz poljoprivrednog konteksta. U literaturi je riječ *cultura* prvi put korištena kod *Cicero*na (1. st. pr. n. e.) kao *culture animi* (njegovanje duha ili duhovnosti) i odnosi se na opis filozofskog obrazovanja pojedinca.⁷ Ovaj termin se puno kasnije počeo kolektivno koristiti. Tokom 17. stoljeća riječ kultura dobiva značenje *civilizacijske blizine*, ali upotreba i korištenje ovog termina počinje tek krajem 18. stoljeća. Jedna od najranijih definicija termina kulture datira iz godine 1871., a dao ju je britanski antropolog i etnolog Sir Edward Burnett Tylor (1832-1917). On kulturu definira kao “kompleks cjelina koji uključuje znanje, vjerovanje, umjetnost, moral, pravo i običaj i bilo koje druge sposobnosti i navike koje je čovjek stekao kao član društva”⁸. Pored navedenih postoje brojne definicije od kojih izdvajamo sljedeće:

- “Kultura obuhvata sve manifestacije društvenog ponašanja zajednice, reakcije pojedinca pod utjecajem navika grupe u kojoj živi, i proizvode ljudskih djelatnosti određene tim navikama” (Franz Boas, 1930).⁹
- “Kultura znači čitav kompleks tradicionalnog ponašanja koji je stvorila ljudska rasa i koji uči svaka naredna generacija. Pojedina kultura nije tako precizan pojam. On može označavati oblike tradicionalnog ponašanja karakteristične za određeno društvo, ili grupu društava, izvjesnu rasu, oblast ili vremenski period” (Margaret Mead, 1937).¹⁰
- “Kultura je jedinstvena cjelina koja se sastoji od pomagala i potrošačke robe, ustavnih povelja za razne društvene grupacije, ljudskih ideja i zanata, vjerovanja i običaja. Bilo da je posmatramo kao veoma jednostavnu ili primitivnu, ilipak izuzetno složenu i razvijenu kulturu, suočeni smo sa

⁷ Kaiser, H. J. (2004) Ent-Fremdung. Zum prinzipiell subkulturellen Charakter von Musik in der Schule, str.37. Preuzeto od: Ansohn, M., J. Musikulturen fremd und vertraut, Oldershausen: Lugert, S. 35-48.

⁸ Taylorova definicija kulture preuzeta od: Beer, B. (2003) Ethnos; Ethnie; Kultur. In: Beer, Bettina/ Fischer, Hans (Hg.): Ethnologie. Einführung und Überblick. Berlin: Reimer. str.61.

⁹ Boas, F. (1940 /1930/) Some Problems of Methodology in the Social Sciences, In Race, Language and Culture, New York: The Macmillan Company. str.260–269.

¹⁰ Mead, M. (2002) Cooperation and Competition Among Primitive Peoples. Transaction Publishers. New York and London: McGraw-Hill. Enlarged paperback edition published by Beacon in 1961.

ogromnom aparaturom, dijelom materijalnom, dijelom ljudskom a dijelom duhovnom, koja čovjeku omogućava da se nosi sa konkretnim, određenim problemima sa kojima se suočava” (Bronislaw Malinowski, 1944).¹¹

- “Kultura se, dakle, sastoji od mjerila za odlučivanje šta jeste, mjerila za odlučivanje šta može biti, mjerila za odlučivanje šta čovjek osjeća prema tome, mjerila za odlučivanje šta uraditi s tim i mjerila za odlučivanje kako to uraditi” (Ward H. Goodenough, 1963).¹²
- “Kultura nije ni prirodna ni umjetna. Ona ne izrasta ni iz genetike ni iz racionalne misli jer je sačinjena od pravila ponašanja koja nisu izmišljena i čiju funkciju ljudi što ih poštuju obično ne razumiju. Neka od tih pravila su ostaci tradicija stečenih u raznim tipovima društvene strukture kroz koju je prošla svaka ljudska grupacija. Druga pravila su svjesno prihvaćena ili izmijenjena radi određenih ciljeva. Ipak, nema sumnje da je, između instinkta naslijeđenog od našeg genotipa i pravila koja je stvorio razum, najveći broj nesvjesnih pravila i dalje važniji i efikasniji; jer i sam razum je proizvod, a ne uzrok kulturne evolucije” (Claude Lévi-Strauss, 1983).¹³
- “Kultura daje značenje ljudskim doživljajima tako što iz njih odabire i organizira ih. Ona se, grubo rečeno, odnosi na oblike kroz koje ljudi daju značenje svojim životima. Ona ne naseljava neki odijeljeni domen, kao politika ili ekonomija. Od pirueta klasičnog baleta do najbrutalnije činjenice, cjelokupno ljudsko ponašanje kulturno je uvjetovano. Kultura obuhvata svakodnevno i ezoterično, prozaično i uzvišeno, glupo i nadahnuto. Kultura nije ni visoka ni niska, ona prožima sve” (Renato Rosaldo, 1989).¹⁴

Dakle, kultura je širok pojam pagavrlo teško možemo obuhvatiti jednom ili više definicija, jer nam uvijek nešto nedostaje. Ipak, zaključimo da je kultura svo ono što pripadnici jedne grupe rade, stvaraju itd. i na koji način to izvršavaju. Također, veliki broj stručnjaka tvrdi da je kultura suštinski dio razvoja. Klymeyer navodi osam načina na koji kulturni izraz može imati utjecaj na društveni razvoj:¹⁵

---

¹¹ Znanstvena teorija kulture, Bronislaw Malinowski, dostupno na: https://monoskop.org/images/f/f5/Malinowski_Bronislaw_A_Scientific_Theory_of_Culture_and_Other_Essays_1961.pdf [23. 12. 2018.]

¹² Cooperation in Change: An Anthropological Approach to Community Development. New York: Russell Sage Foundation, str. 37.

¹³ Lévi-Strauss, C. (1983) Le Regard éloigné, The View from Afar.

¹⁴ Culture & Truth : The Remaking of Social Analysis: With a New Introduction, Beacon Press, Boston, 1993., str.25.

¹⁵ Klymeyer, C. D. (1994), “The use and functions of cultural expression in grassroots development”, in Cultural expression and grassroots development: cases from Latin America & the Caribbean, edited by C.D. Klymeyer. London: Lynne Rienner: str. 17-35.

- jačanje grupnog identiteta, izgradnja društvenih organizacija i zajednica;
- sprečavanje uništenja i otuđenja identiteta;
- obrazovanje i podizanje društvene svijesti;
- usađivanje kreativnost i inovacije;
- pružanje veze sa proizvodnjom;
- očuvanje grupne autonomije;
- poticanje i promoviranje demokratskih diskursa i socijalno posredovanje;
- stvaranje kulturne energije;
- dovođenje kontrole nad kulturnim izražavanjem.

Charlees Landry dodaje da “kultura može ojačati socijalnu koheziju, povećati lično povjerenje i poboljšanje životnih vještina, poboljšati mentalno i fizičko stanje kod ljudi, ojačati sposobnost ljudi da se ponašaju kao demokratski građani i da razvijaju nove mogućnosti osposobljavanja i rute zapošljavanja”¹⁶. Uvidjevši važnosti kulture, država uvodi instrumente kojima može utjecati i kreirati razvoj i orijentaciju kulture, a taj instrument ili državna odluka zove se kulturna politika.

1.2. Definicija kulturne politike

Kulturna politika odnosi se na opseg kulturne prakse, produkcije i forme cirkulacije i potrošnje što su subjekti iz domena politike. Analizom kulturne politike ispituju se odnosi kako se vlade bave kulturnim pitanjima u smislu strategija olakšavanja, regulacije i oblikovanja.¹⁷

Prema Jannifer Craiku bilježimo dva glavna obilježja kulturne politike:

1) Kulturna politika referira se na regulaciju tržišta ideja i kreativnih praksi; ova definicija pozicionira kulturu i kreativne aktivnosti i nalazi joj mjesto u zajednici koja je dio svakodnevnog života. Prakse, produkti i obrasci potrošnje postaju objekti vladine politike kao predmeti oblikovanja produkcije i potrošnje, često u relaciji sa nacionalnom razvojnom kulturom ili izvoznim potencijalom. Kulturna regulacija je namjenska i nenamjenska, a također, forme pomoći mogu biti direktne i indirektno. Sponzori mogu biti fizička lica (pojedinačani filantrop i sl.) ili grupe (vjerske zajednice, fondacije, država...).

2.) Kulturna politika referira se na politiku vođenja produkcije, distribucije, potrošnje te korištenje kulturnih resursa; ovo je puno praktičnije obilježje koje vladi dodjeljuje

¹⁶ Landry, C. (2000) *The Creative City. A toolkit for urban innovators*, Comedia, London, str. 9.

¹⁷ Craik, J. (2007) *Re-visioning Arts and Cultural Policy: Current Impasses and Future Directions*, ANU, E-Press, Kambera.

ulogu direktnog upravnika i menadžera na polju kulturne produkcije i kreativne aktivnosti. Ovo je moguće kroz direktno vlasništvo kulturnih institucija, direktno upošljavanje umjetničkih izvođača, komisione radove i postavljanje vršilaca dužnosti menadžera.

Tradicionalno, ciljevi koji proizilaze iz provođenja kulturne politike u prvom se redu odnose na promicanje javnog dobra, što jasno potvrđuje da investicije koje se provode u kulturi afirmiraju društveni identitet i nacionalnu kulturu. Zagovornici tvrde da postoje četiri cilja kulturne politike, a oni su:

- Zaštita javnosti od štetnog sadržaja (npr. nasilje, seksualno eksplicitan materijal, rasno i vjersko klevetanje, ekstremne politike regulatorne strategije kao što je cenzura te zaštita autorskih prava);
- Zaštita javnosti od eksternih pritisaka (npr. kulturni imperijalizam iz Hollywooda, investiranje i uvozna restrikcija, multinacionalna dominacija i uvođenje globalnih tarifa za kulturne proizvode);
- Konzervacija i zaštita kulturnih resursa za budućnost (kao što je kulturna zaostavština, kulturni autoriteti – ikone, materijali kulturne kolekcije na osnovu kojih su osnovane institucije da konzerviraju i zaštite kulturno blago kao što su muzeji, edukacioni programi i lokalni kulturni razvoj);
- Njegovanje poželjnog atributa državljanstva (npr. kroz poticaje građana, nagrade, finansiranje biblioteka, javno emitiranje nacionalnih slavlja te kulturnih manifestacija i aktivnosti). Ovo svojstvo kod građana stimulira pripadnost zajednici, što u konačnici, uz ekonomski prosperitet zajednice, može biti razlogom većeg životnog elana, rada te ostanka u manjoj zajednici.

1.3. Historijsko utemeljenje i opravdanost kulturnih politika

U savremenom oblikovanju politika podrazumijevamo državne ili komunalne akcije vezane za oblast umjetnosti i kulture koji imaju utjecaj u procesu stvaranja javnih politika. Ove aktivnosti često se planiraju i u saradnji sa kulturnim, umjetničkim, vjerskim i drugim društvima i organizacijama. Termin "kulturna politika" predstavlja spoj dva termina sa visokim stepenom apstrakcije, te se često koriste u različitim kontekstima. Šta se tačno misli pod značenjem riječi *kulturna politika* zavisi od pristupa u tumačenju pojmova *kultura* i *politika*. Do sada nije poznato kada su se ovi termini počeli koristiti integralno. Javlja se kroz djelo Eduarda Sprangera *Politisches Handwörterbuch* iz 1923. godine, gdje navodi da je potkraj 40-ih godina 19. stoljeća u *Magers pedagoškoj reviji* objavljen tekst "Centralni organi za pedagogiju, didaktiku i kulturnu politiku"¹⁸. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća etablira se termin *kulturna*

---

¹⁸ Spranger, E. (1923) Art. Kulturpolitik-In: Herre, Paul (Hg.) Politisches Handwörterbuch in Leipzig, Koehler. str-1087-1089.

zaštita koji vremenom prerasta u pojam *promocija kulture* u smislu promocije državne kulturne aktivnosti.

Kao sveobuhvatan pojam velikog broja promotivnih aktivnosti kulture, termin *kulturna politika* koristi se sve češće. Nova nadograđena terminologija bila je izraz koji predstavlja nova politička stremljenja države i povezivan je sa proširenjem dimenzija vladine kulturne aktivnosti. Kako je preteča novog izraza također bila i *kulturna policija* koja je trebala da spriječi nemoral i previranja, uz dodatak aktivnosti predviđene za državno određenje prema kulturi uz tradicionalno "šta država može uraditi za kulturu" dodato je i "šta kultura može uraditi za državu"¹⁹. Zvanično, kulturna politika se pojavljuje 1910. godine, što je usko vezano za tadašnje aktivnosti razvijenog svijeta (Paul M. Ruhlmann, *Kulturna propaganda*)²⁰. Iz tog perioda i dolaze prve knjige za "kulturne politike" – *Kulturni i politički poslovi kraljevstva* Carla Heinricha Beckera, kao i djelo autora Konrada Haenisch *Novi putevi kulturne politike*. Godine 1927. u opći rječnik *Meyers Konversationslexikon* (7. izdanje) umjesto "kulturne policije" po prvi put se dodaje "kulturna politika". To je usko povezano sa objašnjenjima koje daje *Politisches Handwörterbuch* (politički rječnik), gdje se predstavljaju prve definicije kulturnih politika:

- 1.) "Kulturna politika predstavlja napore države da promoviše kulturna dobra (religija, umjetnost, znanost zajednice), čiji je cilj moralno obrazovanje i važan dio forme domaće politike"²¹, te
- 2.) "Kulturna politika predstavlja napore kojima se daju kulturna dobra koja se koriste kao sredstvo za svrhe državne moći (kulturna propaganda)"²²

1.4. Utjecaj kulturne politike na kulturu na lokalnom nivou

Kulturno organiziranje na nivou lokalnih zajednica ima dugu tradiciju. Ta tradicija vezana je za primarnost lokalne zajednice sa stanovišta interesa i potreba građana u odnosu na više razine teritorijalne organizacije vlasti. S obzirom da se radi o dinamičkoj kategoriji, kulturna politika lokalnih zajednica semora posmatrati i analizirati kao stalan proces. Lokalna zajednica može se okarakterizirati i kao "živi prostor". Ovaj prostor se, pored fizičke komponente, javlja i kao društveni prostor ispunjen međuljudskim odnosima, aktivnostima i institucijama. U savremenoj sociološkoj teoriji lokalna zajednica definira se kao određena teritorijalna cjelina, u

¹⁹ Dostupna na: http://www.kupoge.de/kumi/pdf/kumi110/kumi110_74-76.pdf [14.12.2018.]

²⁰ Ruhlmann, M. P. (1919) "Kultur-propaganda", Grundsatzliche Darlegungen und Auslandsbeobachtungen, Charlottenburg.

²¹ Spranger, E. (1927) *Kulturpolitik und Kulturpropaganda*, in P. Herre (Hrsg) *Politisches Handwörterbuch*, Bd.7. Leipzig.

²² Ibid.

kojoj građani posredstvom vlastitih i zajedničkih resursa zadovoljavaju najveći dio svojih životnih potreba, te imaju i snažnu kulturnu dimenziju. Lokalna zajednica je oblik udruživanja ljudi, koji, okupljajući se oko zajedničkih problema, interesa, potreba i vrijednosti stupaju u različite socijalne interakcije, razvijajući svijest pripadnosti toj zajednici. Kulturna politika posebno se razvijala u gradovima kao kompleksnim urbanim aglomeracijama.

U drugoj polovini 20. stoljeća dolazi do pojave nove vrste djelatnosti: formiranja gradskih marketinških timova kojima je cilj obnavljanje ideje o gradu, utisku koji ostavlja na stanovnike, ali također i poboljšanje slike grada u zemlji, Evropi i svijetu, u svrhu ekonomskog boljitka i društvenog napretka (grad kao investiciona i turistička destinacija). Istovremeno, formiraju se i timovi čiji je zadatak da u grad unesu preduzetnički duh i inicijativu, zasnovanu na ovako stvorenom "brendu"²³. Čak su i programi koji su stvarani u cilju stimuliranja razvoja "evropskog identiteta", naprimjer *Evropska prijestonica kulture*, najviše bili upotrebljavani za promoviranje marketinga gradova, a poslužili su i kao sredstvo "obnavljanja" identiteta²⁴.

Kada govorimo o kulturnoj politici jednog grada i onome šta treba uraditi kako bismo pokušali napraviti barem djelimičan uspjeh, onda prvo pripremamo teren kako bismo stvorili "pozitivnu sliku" grada i od tog grada napravili uspješnu sredinu.²⁵ Očigledno je da bi svaki grad danas, kao i u svojoj historiji, trebao razvijati ne samo jedan već više međusobno isprepletenih identiteta, nastojeći da iskoristi najbolje elemente svoje historije, geografski položaj i raspoložive ljudske resurse, kroz stvaranje posebnih "kulturnih klastera"²⁶.

1.5. Modeli kulturne politike u svijetu

Države se razlikuju prema institucionalnom i političkom pristupu u oblikovanju i razvoju kulturnih politika i aktivnosti vezanih za kulturu općenito. S tim u vezi, bilježe se tipovi pristupa kulturnoj organizaciji.

---

²³ Landry, C. (2000) *The Creative City. A toolkit for urban innovators*, Comedia, London.

²⁴ Richards, G. i Wilson, J. (2001) *The impact of cultural events on city image: Rotterdam, cultural capital of Europe*, Urban Studies (pp. 1931–1951), by Carfax, Taylor and Francis Group, 2004.

²⁵ Ako uporedimo neke gradove iz 1990. godine i sada, zasigurno ćemo biti veoma iznenađeni koliki napredak je zabilježen. Najbolji primjeri ovih gradova su: Dablin, Glazgov, Edinburg, Bilbao itd., gdje je gradska uprava uz pomoć evropskih integracija od postindustrijskih gradova napravila gradove umjetnosti, mjesto poželjno za život, perspektivno mjesto sa velikim ulaganjima, itd. Nesumnjivo, veliki dio zasluge za ovaj uspjeh pripada pravilno određenoj i provedenoj kulturnoj politici.

²⁶ Više o kulturnim klasterima kod: Mommaas, H. (2004) *Cultural clusters and the post-industrial city: towards the remapping of urban cultural policy*, Urban Studies (str. 507–532), by Taylor and Francis.

Država organizator (facilitator state) –osnovnim ciljem kulturne politike smatra se promocija različitosti kulturnih djelatnosti, s posebnim naglaskom na tržištu kao centralnoj odrednici uspjeha. Ukupna kulturna organizaciona struktura je tržišno usmjerena. Finansiranje umjetničkih i kulturnih djelatnosti temelji se, najvećim dijelom na unaprijed namjenskim porezima (poreznim odbicima ili izdacima) koji se daju u vidu pomoći kulturnim djelatnostima prema željama pojedinačnih i skupnih davalaca. Sjedinjene Američke Države primjer su zemlje unutar koje je ovakav model umnogome naišao na svoju primjenu.

Država zaštitnik (patron state) – stav o potrebi zaštite kulture od politike, što se ponajviše nastoji postići osnivanjem i podržavanjem rada relativno nezavisnih umjetničkih savjeta (*art councils*) ili sličnih tijela koja, nakon što su utvrđena raspoloživa sredstva, postaju odgovorna za njihovo kanalisanje prema kulturnim ustanovama i pojedincima. Ovaj model, naime, pokušava zamijeniti birokratiziranu kulturnu administraciju koja nije nikome odgovorna. Fondove umjetničkih savjeta ili sličnih tijela država finansira bilo direktnim sredstvima, bilo putem namjenskih poreza, prihoda od lutrije i slično. Velika Britanija je klasičan primjer. Također, i skandinavske zemlje uglavnom primjenjuju ovaj model državnog intervencionizma u kulturnom razvoju.

Država arhitekt (architect state) – ostvaruje se uspostavljanjem I djelovanjem najčešće vrlo razrađene mreže mjera, finansijske podrške I upravnih struktura. Obično se područje culture finansira direktnim putem preko ministarstva culture ili sličnih institucija na nižim nivoima čiji rad ministarstvo u znatnoj mjeri kontrolira I usmjerava. Najvažnije kulturne odluke donose državni službenici, a vladini program na području culture uglavnom su organizirani kao još jedna od mnogih vladinih funkcija. Prednost ovakvog modela, u njegovim uspješnim verzijama, jeste upravo to što je područje culture jasno uklopljeno u ukupnom upravnom I razvojnom mehanizmu zemlje. Najveći broj evropskih zemalja priklanja se upravo ovakvom modelu organiziranja I provođenja mjera kulturne politike, a kao primjeri koriste se Francuska i Holandija.

Država inženjer (engineer state) – unutar ovog modela država nadgleda najveći dio oblika i sredstava umjetničke i kulturne produkcije, dok podupire isključivo ona koja se “uklapaju” unutar već definiranih i ideološki priznatih standarda i imperativa. Time “kulturni sektor” poprima ulogu i funkciju društvenog (ideološkog) servisa, a umjetnici i ljudi od kulture postaju profesionalni pružaoci usluga na isti ili sličan način kao što su to i pravnici ili ljekari. Svi oni, naime, rade “u službi društva”. Ovaj model karakterističan je za gotovo sve totalitarističke režime, a posebno za njemački i talijanski fašizam, te sovjetski staljinizam.

Nacionalno emancipatorski model kulturne politike– dolazi do izražaja u brojnim zemljama u razvoju, posebno u postkolonijalnim državama, ali se danas može

naći u nekim evropskim (Latvija), istočnoevropskim (Moldavija) i istočnoazijskim zemljama (Kirgistan), pa i u Južnoj Americi. Dakle, sve ove zemlje nastoje se odvojiti od prethodne kulture i razviti autohtoni kulturni identitet. Osnovne odlike modela zasnovane su na razvijanju i potvrđivanju autohtone kulturne tradicije koja je bila potisnuta u periodu kolonijalnog perioda, sovjetske prevlasti ili pod utjecajem režima koji je otvorio zemlju za globalne proizvode kulture. Ovo često vodi ka zatvaranju i nacionalizmu u kulturi, čak i do kulturnog šovinizma jer se odbacuju djela iz prošlog sistema pa čak i ukidaju cijele institucije, jer je vlada ubjeđena da ta kultura potire nacionalnu tradiciju (Turkmenistan u periodu 1990-2006). Drugi zadatak tog modela kulturne politike je širenje elementarne kulture, pri čemu su akcije masovnog opismenjivanja prvi korak. Kulturnu situaciju tih zemalja obično karakterizira suprotstavljenost između evropeizirane manjine (nacionalne elite) i širokih masa koje još uvijek žive u okviru tradicionalne, često plemenske kulture. Kulturne politike posebno se razvijaju u složenim i višeetničkim državama.

Regionalno/jezički/ etnički definiran model kulturne politike – specifične oblike predstavljaju decentralizirani modeli: Švicarska (kantoni), Bosna i Hercegovina (entiteti, kantoni), Belgija (jezikom definirane nadležnosti kulturne politike), te Njemačka, koja je nadležnost države za poslove kulture prenijela pokrajinama. U suštini, postoji veliki broj kulturnih politika unutar jedne države.²⁷ U Belgiji postoje tri ministarstva kulture – Flamansko ministarstvo, Frankofansko ministarstvo i Ministarstvo njemačke zajednice. Čak i umjetnici koji treba da se obrate ministarstvu, trebaju samo odrediti kojem ministarstvu hoće da se obrate. Jedina ustanova kulture na saveznom nivou jeste Opera La Mone koja je u nadležnosti saveznog Ministarstva unutrašnjih poslova.

Bosni i Hercegovini najbliži bi bio model *država arhitekt (architect state)* gdje se podržava iznad svega konačan ishod ili rezultat, ali ne i proces stvaranja kulture. U Holandiji, zemlji koja je eklatantan primjer ovog modela umjetnosti, postojiv velik broj fondacija koje finansiraju najveći dio fiksnih troškova umjetničkih organizacija. Postoji obaveza da svi muzeji moraju postati fondacije, a sve zbog veće mogućnosti dobivanja sponzorskih sredstava. Dakle, umjetničke organizacije primorane su na dobivanje sponzorskih sredstava kako bi opstale. Svi fondovi muzeja su u državnom vlasništvu, a pažnja je posvećena korištenju umjetnina u komercijalne svrhe. U zadnje vrijeme se očekuje da kulturne institucije veliki dio sredstava dobivaju iz prodaje ulaznica ili suvenira, što će velikim dijelom osigurati samoopstojnost u ekonomskom smislu. Izuzetno je izražena naklonost mladima, emigrantima ili marginaliziranim skupinama.

Po nekim procjenama u Holandiji se oko 30% građana bavi nekom umjetnošću. Po ovom modelu, sasvim ozbiljno se pristupa približavanju kulturnih djelatnosti

²⁷ Dragičević-Šešić, M. i Stojković, B. (2007) *Kultura, menadžment, animacija, marketing*, Beograd, peto izmijenjeno i dopunjeno izdanje, CLIO, str.39.

stanovništvu, pogotovo mladima (škole imaju posebne programe). Kultura se generalno tretira kao jedan od ključnih elemenata za kvalitet života. Svake godine se štampa "Izveštaj o blagostanju nacije" u kome se govori o važnim životnim indikatorima, pa tako i okulturnoj ponudi i sadržajima, jer se smatra da kultura bitno utječe na kvalitet i produženje trajanja ljudskog života. Broj ustanova koje finansiraju kulturne projekte je veliki, ali su i kritizirani zbog prevelike administracije, prevelikog broja partnerstava i koprodukcija. Njemačka i Austrija imaju sličnosti s ovim modelom, ali su visoko decentralizirane. U Njemačkoj kulturnu politiku vode pokrajine, dok u Austriji najveći dio sredstava odlazi na izvedbene umjetnosti: pozorište, ples, opera, klasična muzika za koju možemo reći da je muzička prijestolnica svijeta (Beč, koji posjeduje najbolji svjetski sistem obrazovanja iz klasične muzike). Austrija i Holandija imaju izuzetno razvijen kulturni turizam koji kombiniraju sa atrakcijama visokog i niskog ranga.

2. Supsidijarnost i decentralizacija kulturne politike u BiH

Opće značenje i svrha načela supsidijarnosti počivaju na prenosu određenog stupnja neovisnosti podređenom tijelu u odnosu na tijelo na višoj razini, odnosno lokalnom tijelu u odnosu na srednji nivo vlasti, pa je riječ o podjeli nadležnosti između raznih vlasti, a to je načelo institucionalni temelj federativnih država.²⁸ Cilj principa supsidijarnosti jeste osigurati efikasno donošenje odluka na nivou što bližem građanima. Primjena ovog principa osigurava i neprekidnu provjeru provođenja aktivnosti na nivou EU i njene opravdanosti u odnosu na mogućnost njenog provođenja na nižim nivoima (nivo države članice ili regije).²⁹

Od svog osnivanja Evropska unija je kulturnu politiku prepuštala zemljama članicama. Prvi dokument o principu supsidijarnosti kulturne politike EU usvojen je 1992. godine.³⁰ Pod utjecajem globalizacije EU sve više pažnje posvećuje podršci razvoju kulture i afirmiranju različitih kultura i kulturnih identiteta. U ovakvim okolnostima male države članice EU koje još uvijek nemaju dovoljno velike budžete za zaštitu vlastite kulturne baštine postaju izložene globalnim "kulturama". Kako nam poručuje prof. Lauc, "predstoji nam poraditi na razvoju demokracije, tolerancije, multikulturalnosti, prvenstveno na lokalnoj razini, kao korektiv centralizmu,

²⁸ Dostupna na: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftu-Id=FTU_1.2.2.html [20. 1. 2017.]

²⁹ Dostupno na: <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4812&lang-Tag=bs-BA-pristupljeno> [20. 1. 2017.]

³⁰ Oblast kulture ulazi u fokus EU tek 1992. godine kada se uvodi Član 128. u Ugovor iz Maastrichta (Ugovor o Evropskoj uniji) koji je potom postao Članak 151. Ugovora iz Amsterdama. Nakon toga prerastao je u Član 167. Ugovora o funkcioniranju Evropske unije. Upravo je navedenim članom određen fokus interesa Evropske unije na tom polju, a kojivećinom tretira kulturne razmjene i saradnju između država članica.

isključivosti, samodovoljnosti sl. Drugim riječima, procesima globalizacije valja suprotstaviti procese lokalizacije”.³¹

Bosna i Hercegovina ima veoma komplicirano ustavno uređenje. Kao zemlja koja veoma teško donosi dokumente na državnom nivou, principsupsidijarnosti u trenutnoj situaciji predstavlja moguće rješenje. Iz ovog primjera sa Evropskom unijom možemo zaključiti da Bosna i Hercegovina po nekim parametrima ima sličnosti sa EU samo na mikropolanu. Po ustavnom uređenju u Bosni i Hercegovini je vrlo teško donijeti dokumente na nacionalnom nivou, pa čak i na entitetskom, pogotovo kada govorimo o Federaciji BiH, većem entitetu Bosne i Hercegovine. Na osnovu toga, istraživati kulturnu politiku lokalnih zajednica jeste najracionalniji pristup.

Urušavanje socijalističkog uređenja početkom devedesetih godina prošlog stoljeća zahtijevalo je suštinske promjene u smislu političko-ustavnog koncepta lokalne samouprave i njene uloge u društvu i političkom sistemu. Uvođenje višepartijskog sistema i tržišne ekonomije zahtijevalo je i redefiniranje položaja jedinica lokalne samouprave u smislu uspostavljanja konceptualno drugačijeg odnosa između lokalnih vlasti i države, s jedne, i lokalnih vlasti i građana, s druge strane. U bivšim socijalističkim državama koje su prošle proces tranzicije i integracije u Evropsku uniju, jedinice lokalne samouprave dobile su političko-ustavnu poziciju koja im je osigurala značajnu ulogu u ekonomskom, socijalnom, političkom i demokratskom razvoju. Međutim, za razliku od većine država koje su kroz tranziciju prošle mirnim putem, Bosna i Hercegovina je bila izložena agresiji (1992-1995.) čiji je tok i ishod u bitnoj mjeri opredijelio položaj i pretpostavke budućeg razvoja lokalne samouprave. Zapravo, u toku agresije došlo je do velikih promjena u etničkoj i socijalnoj strukturi stanovništva jedinica lokalne samouprave. Uništena je komunalna infrastruktura kao i privredni subjekti koji su predstavljali nosioce lokalnog ekonomskog, kulturnog i socijalnog razvoja. Općim zakonom o uređenju općina i srezova iz 1955. godine formalno je utemeljen **Komunalni sistem** koji je postavio temeljedanašnjeg uređenja i funkcioniranja lokalne samouprave.³²

Lokalna samouprava u Bosni i Hercegovini u postratnom periodu, bez jasne koncepcije razvoja, dugo je zadržavala elemente ranijeg komunalnog sistema. Ustavno i zakonsko uređenje lokalne samouprave u entitetima je različito koncipirano. U bosanskohercegovačkom entitetu Republika Srpska, pravo na lokalnu samoupravu limitirano je entitetskim zakonima. Entitetski organi preuzimaju one poslove koji bi trebali biti u nadležnostima lokalnih vlasti. U Federaciji Bosne i Hercegovine, kantoni kao federalne jedinice imaju široke ustavne nadležnosti i znatno ograničavaju

---

³¹ Lauc, Z. (2010), “Odnos države i samouprave promatran kroz načelo supsidijarnosti”, ANALIZAVODA za znanstvenii umjetnički radu Osijeku.

³² Mujakić, Muhamed (2016) *Lokalnasamouprava u BosniiHercegovini*, Udruženje Pravni institut u Bosni i Hercegovini, Sarajevo. str.54.

samoupravni djelokrug i nadležnosti jedinica lokalne samouprave. Cjelokupni sistem lokalne samouprave i u Republici Srpskoj i u Federaciji Bosne i Hercegovine razvijao se tokom postdejtonskog vremena u nedostatnim zakonskim okvirima i nepovoljnim odnosima u institucionalnoj strukturi entiteta i države Bosne i Hercegovine. Ustavna pozicija kantona uskratila je mogućnost uspostave i razvoja širokog samoupravnog djelokruga jedinica lokalne samouprave, kao i mogućnost pune autonomije u obezbjeđivanju vlastitih izvora finansiranja. U Republici Srpskoj, zbog visokog stepena centralizacije vlasti na nivou entiteta, općine nisu imale dovoljan zakonski i stvarni osnov za punu autonomiju lokalne samouprave³³.

Ustav Bosne i Hercegovine ne proklamira pravo na lokalnu samoupravu, niti postoji državni zakon koji bi to pravo garantovao, što je suprotno principima Evropske povelje o lokalnoj samoupravi. Poseban problem uspješnog funkcioniranja i razvoja lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini jeste nepostojanje ustavnih garancija niti adekvatnog zakonskog okvira za osiguranje finansijske autonomije lokalnih vlasti. Entiteti u Bosni i Hercegovini su od 1995. godine nekoliko puta mijenjali zakonski okvir lokalne samouprave, tragajući za adekvatnim zakonskim rješenjima koja će biti kompatibilna sa standardima na kojima funkcionira lokalna samouprava u razvijenim evropskim zemljama. Osim toga, pristupanjem Vijeću Evrope 2002. godine i ratifikacijom Evropske povelje o lokalnoj samoupravi Bosna i Hercegovina je na sebe preuzela obavezu da sistem lokalne samouprave uskladi sa osnovnim principima Evropske povelje o lokalnoj samoupravi. I pored toga, važno je naglasiti da lokalne zajednice u Bosni i Hercegovini nemaju zakonska ograničenja da razvijaju politike kulturnog razvoja, ali u većini lokalnih zajednica nije prepoznata važnost i potencijal kulture za društveni razvoj lokalnih zajednica. Na osnovu toga, lokalna samouprava predstavlja jedinu homogenu zajednicu koja može donijeti i provesti akciju kulturne politike.

Kako smo naveli da lokalna zajednica u Bosni i Hercegovini nema prepreka u donošenju i provođenju praktičnih politika, onda postaje jasno da svaka lokalna zajednica treba prepoznati načine na koje se ne samo rješavaju problemi putem određenih politika nego i, preventivno, one koji putem javnih politika stvaraju prilike za opći napredak.

3. Kultura kao centar strateškog razvoja u okviru različitih javnih praktičnih politika

Kulturne aktivnosti kreiraju imidž grada i općine, jačaju turistički potencijal i podstiču ekonomski razvoj. Ovo je postala rasprostranjena formula za uspjeh ne samo u metropolama svijeta, kao što su Berlin ili Pariz, nego i u daleko manjim gradovima.

---

³³ Pejanović, Mirko i Sadiković, Elvir (2010) *Lokalna i regionalna samouprava u Bosni i Hercegovini*, TKD Šahinpašić, Sarajevo.

Gradske uprave su sa entuzijazmom težile većoj posjećenosti muzeja, koncertnih dvorana, performing arts centara, galerija, i drugih umjetničkih projekata, kao dio šireg urbanog razvoja i revitalizacije strategije razvoja lokalne zajednice. Protežiranje kulturnih aktivnosti u sklopu programa urbanog razvoja čini imperativ za planere, kreatore i one koji provode kulturne politike da bi gradska administracija shvatila kako doprinose lokalnom ekonomskom razvoju i kako oni utječu na raspodjelu sredstava za socijalne, kulturne i ekonomske ciljeve. „Lokalna samouprava koja je fleksibilna na promjene (kroz prilagođavanje organizacione strukture i organizacionog dizajna, koja promovira cjeloživotno učenje i razvoj zaposlenih) i koja kontinuirano prati potrebe korisnika kako bi iste kvalitetno i ekonomično zadovoljila, predstavlja efektivnu lokalnu samoupravu“³⁴.

Kulturne strategije razvoja stekle su značaj u ekonomskom razvoju lokalne zajednice, jer se kulturne aktivnosti smatraju urbanim turističkim ponudama³⁵ i značajan su faktor u izboru mjesta poželjnog za život i rad.³⁶ Dok je znatan broj radova rađen na temelju ispitivanja strategije urbane revitalizacije, primarni fokus bio je na zabavi i poslovno orijentiranim objektima, kao što su festivalski marketi, zabavni okruzi³⁷, sportske dvorane³⁸, kongresni centri³⁹, i poslovni kompleksi⁴⁰. Iako istraživanja o razvojnim kulturnim inicijativama i dalje rastu, što posebno dokazuju i nedavna pitanja u *International Journal of Cultural Policy*⁴¹, *Lokalne ekonomije*⁴², i

---

³⁴ Šašić, Đ., Tanović, M., "Analiza efikasnosti i efektivnosti u upravljanju jedinicama lokalne samouprave" *Uprava, naučno-stručni časopis, Fakultet za upravu u Sarajevu, Sarajevo, 2018.*

³⁵ Richards, G. (Ed.) (2001) *Cultural Attractions and European Tourism*, Wallingford, UK: CABI Publishing.

³⁶ Florida, R. (2002) *The Rise of the Creative Class*, Basic Books.

³⁷ Boyer, C. (1992) *Cities for sale: merchandising history at South Street Seaport*. In M. Sorkin (ed.) *Variations on a Theme Park Noonday*, New York

³⁸ Chapin, T. (2004), "Sports Facilities and Urban Redevelopment Catalysts: Baltimore's Camden Yards and Cleveland's Gateway", *Journal of the American Planning Association* (70)2, 193-209.

³⁹ Sanders, H. (2002), "Convention Myths and Markets: A Critical Review of Convention Center Feasibility Studies", *Economic Development Quarterly* (16)3, 195-210.

⁴⁰ Fainstein, S. (2001) *The City Builders: Property, Politics, and Planning in London and New York*, (2nd Edition), Cambridge, MA: Blackwell.

⁴¹ Gibson L. i Stevenson D. (2004), "Urban Space and the Uses of Culture", *International Journal of Cultural Policy*, 10(1): 1- 4.

⁴² Wilks-Heeg S. i North P. (2004), "Cultural policy and urban regeneration: A special edition of *Local Economy*", *Local Economy* (19)4, 305-311.

*Urban Studies*⁴³, najveći dio istraživanja fokusiran je na Zapadnu Evropu i ocjenjuje uspjeh specifičnih kulturnih projekata urbane obnove⁴⁴.

Mnogi stručnjaci saglasni su da kultura sve više postaje centralnim dijelom ekonomije grada ili općine⁴⁵, ali u kojoj mjeri kulturne aktivnosti postaju mehanizmi za ekonomski razvoj, koje vrste kulturnih aktivnosti i programa općinske vlasti podržavaju, koji zacrtani ciljevi se koriste od tih aktivnosti, te kako gradovi mogu izbalansirati ekonomske, socijalne i obrazovne ciljeve u ostvarivanju kulturne strategije? Kako nam navode autori istraživanja Grodach i Loukaitou-Sideris, postoje tri vrste kulturnih strategija, i to:

- poduzetnička strategija,
- strategije kreativne klase,
- progresivna strategija.⁴⁶

Autori navode i opisuju karakteristike i ciljeve različitih pristupa kulturnom razvoju.

Već u zadnjih nekoliko desetina godina globalni trendovi utjecali su da gradovi i lokalne sredine razvijenih zemalja zapada, iz kategorije industrijskih gradova prelaze u gradove sa pretežno uslužnom djelatnošću, npr. Glasgow, Bilbao, Edinburg itd. Također, trendovi kontinuiranog visokog stepena obrazovanja i općeg urbanog životnog stila postavili su novi životni standard, kojem možemo dodati i rastuću potrošačku svijest. Gradske administracije bile su prinuđene da se prilagođavaju i traže ekonomski rast u svojoj lokalnoj zajednici, u skladu sa trenutnim stanjem i kapacitetima. U takvim uvjetima rađa se međugradska konkurencija u kojoj se razvija i širi kulturna ponuda koja, opet, utječe na razvoj jedinice, povećava potrošnju, podstiče turističku ponudu, poboljšava sliku grada, što za posljedicu ima poboljšavanje kvaliteta života grada i lokalne zajednice. Kulturne institucije rade pod jakim pritiskom drugih sličnih institucija iz obližnjih gradova da ostvare dodatne prihode pa kao takve privlače sponzore multinacionalnih kompanija.

⁴³ Miles S. i Paddison R. (2005), "Introduction: The rise and rise of culture-led urban regeneration", *Urban Studies* (42)5-6, 833-840.

⁴⁴ Mommas, H. (2004), "Cultural Clusters and the Post-industrial City: Towards the Remapping of Urban Cultural Policy", *Urban Studies*(41)3, 507-532.

⁴⁵ Zukin, S. (1995) *The Cultures of Cities*. Malden, Mass and Oxford, UK: Blackwell Publishers, str. 2.

⁴⁶ Grodach, C. i Loukaitou-Sideris, A., "Cultural Development Strategies and Urban Revitalization: A Survey of US Cities", Forthcoming in the *International Journal of Cultural Policy*; dostupna na: http://eprints.qut.edu.au/74438/1/Cultural_Strategies_IJCP_prepub.pdf str-3[22. 1.2107.]

Ovi trendovi su vidljivi i njihov korijen seže u zadnjih 50 godina, pa čak i više⁴⁷, a odredili su pravac razvoja čitavih regija, pa i samih država, stvarajući uspješnu potrošačku i turističku ekonomiju. To su primjeri kojima se insistiranjem na očuvanju tradicionalnih izraza lokalnog stvaralaštva čuva kulturni identitet zajednice, čime savremeni načina života dobija na kvaliteti. Takvi gradovi danas kreiraju način života, kao gradovi poželjni za život. Lokalne zajednice stvaraju originalne kulturne trendove koji mogu biti nepresušni izvor daljih kreacija, ali i izvor finansija. Dobrobit od donošenja i provedbe kulturne politike lokalnih zajednica ide mnogo dalje od njih samih, do nivoa regije, države ili unije država, poput Evropske Unije, koje zahvaljujući njima dobijaju na značaju i ugledu, *vice versa*, bez njihovog donošenja i primjene svi gube na ugledu i značaju.

3.1. Globalni dokumenti o odgovornosti lokalne zajednice za kulturni razvoj i njihove preporuke

Prvi globalni dokument koji zagovara odgovornost lokalnih zajednica, a time mislimo gradova i općina, jeste "Agenda 21 za kulturu". Ovaj dokument nastao je zajedničkim dogovorom gradova i lokalnih uprava širom svijeta za očuvanje njihove posvećenosti ljudskim pravima, kulturnoj različitosti, održivosti, aktivnoj demokratiji i stvaranju uvjeta za mir. Odobrena je Četvrtim forumom lokalnih vlasti za društveno uključjenje Porto Alegra, održanim u Barseloni, 8. maja 2004. u sklopu prvog *Zajedničkog kulturnog foruma*⁴⁸.

Ujedinjeni gradovi i lokalne samoprave preuzeli su odgovornost i inicijativu da će nakon usvajanja ovog dokumenta što veći broj gradova i općina usvojiti i primjeniti ovaj dokument. Sam dokument akcentira povezanost kulture i ljudskih prava, različitost i demokratiju. Također, daje preporuke o važnosti kulture lokalne zajednice i njenom ugrađivanju u programe i budžete. Kako smo prethodno naveli, dokument je izglasan 2004. godine u Porto Alegru (Barselona) i do sada ima oko 500 gradova i općina koji su potpisali učešće i primjenu dokumenta. U godini 2017. konstatujemo da još nijedna lokalna administracija iz Bosne i Hercegovine nije potpisala ovaj dokument.

Globalna organizacija koja se bavi zaštitom kulture i kulturnih dobara materijalnog ili nematerijalnog tipa je UNESCO, organizacija pod okriljem Ujedinjenih Nacija, a opseg djelovanja joj je kultura i obrazovanje. Ova organizacija izdaje konvencije,

---

⁴⁷ Ovdje direktno mislimo na kulturne aktivnosti koje su obilježile jedno stoljeće, državu, grad. Uzmimo samo koliki je značaj za UK i sam grad Liverpul imala jedna grupa tinejdžera kada su oformili grupu "Beatles" 1962. Od tada je ovaj grad postao simbol za jedan muzički pravac sa svim dodatnim aktivnostima, muzejima, galerijama, muzičkim koncertima isl. koji su se ticali samo ove muzičke grupe.

⁴⁸ Dostupno na: <http://www.agenda21culture.net> [28. 5. 2018.]

preporuke i deklaracije. Ovi globalni dokumenti jesu nacionalnog nivoa, ali njihova primjena je veoma bitna i za lokalni nivo. S tim u vezi, navodimo konvencije UNESCO-a koje tretiraju kulturu, a koje je potpisala Bosna i Hercegovina⁴⁹:

- Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba;
- Konvencija o mjerama za zabranu i sprečavanje nedozvoljenog uvoza, izvoza i prenosa svojine kulturnih dobara;
- Svjetska (univerzalna) konvencija o autorskom pravu;
- Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine;
- Konvencija o zaštiti podvodne kulturne baštine;
- Konvencija o očuvanju nematerijalnog kulturnog naslijeđa;
- Konvencija o zaštiti i promoviranju različitosti kulturnih izraza

Postoji još 29 dokumenata koji su usvojeni od strane UNESCO-a, a koji tretiraju umjetnost.⁵⁰

Primjećuje se da postoje dokumenti koji u svom sadržaju nisu samo akti koji se tiču striktno kulture, nego zadiru i u druge oblasti kao što su obrazovanje, nauka isl. Postaje jasno da sve politike trebaju sinhroniziranim koracima pripremati teren za druge bliske politike koje će otkloniti probleme te pružiti šansu za napredak. Dakle, kulturna politika, kao dio javne politike, treba biti, rame uz rame sa drugim javnim politikama, tretirana kao veoma bitna jer zajedno predstavljaju sinergiju osnovnih politika kao što su ekonomska, turistička, obrazovna itd.

4. Zaključak

Najuočljiviji i za građane jednostavnije shvaćen napredak ide preko javnih politika. Javne politike su snaga koja birokratiju tjera na progres jer su ciljevi precizirani, a termini određeni. S tim u vezi, veoma je bitan proces analize i zagovaranja javnih politika. U bosanskom jeziku ne postoji jasno raslojeno značenje riječi politika kako je to precizirano u engleskom jeziku. Dakle, političko angažiranje te širenje stavova i mišljenja na sljedbenike kako bi isti postali sljedbenici tog pravca ili pokreta, a ujedno i političko diferenciranje sa drugim pravcima nazivamo politics. Ovaj termin kod nas predstavlja ono značenje koje običan svijet asocira na riječ politika. Pravila i procedure navedenog procesa nazivamo polity. Tek na kraju dolazimo do termina

⁴⁹ Dostupno na: <http://www.mcp.gov.ba/doc/Unesco%20konvencije%20iz%20oblasti%20kulture%20Hrv.pdf> [29. 5. 2017.]

⁵⁰ Dostupno na: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13649&URL_DO=DO_TOP-IC&URL_SECTION=-471.html [29. 5. 2017.]

policy kojimse predstavlja tema koja je težište ovog rada.⁵¹Šta se zaista razlikuje u ova tri termina. Dâ se zaključiti da termini politics i policy u konačnici imaju isti cilj. Ipak policy simbolizira institucionalno rješenje određenog društvenog problema, čime je lišen bilo kakvog stranačkog i drugog opredjeljenja. Na koncu, svi građani kao i pripadnici različitih političkih ubjeđenja trebali bi imati iste ciljeve kada su u pitanju rješenja određenih društvenih problema. Glavne poluge putem kojih se sprovodi javna politika je vlada sa svojim centralnim tijelima ili ministarstvima.

Sagledavajući stanje kulture u Bosni i Hercegovini ne možemo a da ne analiziramo procedure donošenja jedinstvenog dokumenta na nivou države. Nažalost, bilo koja jedinstvena javna politika na ovom nivou nije moguća zbog političkih neslaganja. Šta ostaje? Ostaje afirmiranje jasnih procedura javnih politika u oblasti kulture a to su kulturne politike na lokalnom nivou. Da je ovo moguće potvrđuje opredjeljenje za donošenje globalnih strateških dokumenata iz ove oblasti, posebno dokumenata „Agenda 21 za kulturu“. Veoma je bitno opredjeljenje lokalne administracije u BiH za izradu strateškog dokumenta kulturnog razvoja u kome će obraditi afirmaciju lokalne tradicije kroz turističku ponudu sa ciljem promoviranja načina života u manjem mjestu. Također, kroz turističke aktivnosti i otvaranje novih radnih mjesta treba nastojati zaustaviti nekontrolisanu migraciju stanovništva u Bosni i Hercegovini. Ako se ipak i desi da se konstatuje da je stepen migracije lokalnog stanovništva i dalje u porastu, ni tada se ne smije zaustaviti proces afirmiranja kulturnih identiteta lokalne zajednice. Jasan znak da je ova strategija uspjela jeste povećanje broja zaposlenih sa jasnim ekonomskim razlogom, te veći interes iseljenog stanovništva za „rodni krajem“.

Zasigurno, ova tema zaslužuje veću pažnju i multidisciplinarni pristup.

---

⁵¹ Petak, Z. (2007) Javne politike: razvoj discipline u Hrvatskoj i svijetu.//Mirjana Kasapović, ur. Izlazak iz množine? Stanje hrvatske političke znanosti. Zagreb. Fakultet političkih znanosti: 187-215

Literatura:

1. Ansohn, M., J. Musikkulturen fremd und vertraut, Oldershausen: Lugert,
2. Boas, F. (1940 /1930/) Some Problems of Methodology in the Social Sciences, In Race, Language and Culture, New York: The Macmillan Company.
3. Boyer, C. (1992) Cities for sale: merchandising history at South Street Seaport. In M. Sorkin (ed.) Variations on a Theme Park Noonday, New York
4. Chapin, T. (2004), "Sports Facilities and Urban Redevelopment Catalysts: Baltimore's Camden Yards and Cleveland's Gateway", Journal of the American Planning Association(70)2,193-209.
5. Cooperation in Change: An Anthropological Approach to Community Development. New York: Russell Sage Foundation, str. 37.
6. Craik, J. (2007) Re-visioning Arts and Cultural Policy: Current Impasses and Future Directions, ANU, E-Press, Kambera.
7. Culture & Truth : The Remaking of Social Analysis: With a New Introduction, Beacon Press, Boston, 1993.
8. Dragičević-Šešić, M. i Stojković, B. (2007) *Kultura, menadžment, animacija, marketing*, Beograd, peto izmijenjeno i dopunjeno izdanje, CLIO.
9. Fainstein, S. (2001) The City Builders: Property, Politics, and Planning in London and New York, (2nd Edition), Cambridge, MA: Blackwell.
10. Florida, R. (2002) The Rise of the Creative Class, Basic Books.
11. Friend, J. K., Power, J. M., Yewlet, C. J. L. (1974) *Public Planning: The Inter Corporate Dimension*, London,
12. Gibson L. i Stevenson D. (2004), "Urban Space and the Uses of Culture", International Journal of Cultural Policy, 10(1): 1- 4.
13. Grodach, C. i Loukaitou-Sideris, A., "Cultural Development Strategies and Urban Revitalization: A Survey of US Cities", Forthcoming in the International Journal of Cultural Policy;
14. Hill, M. (2010) *Proces stvaranja javnih politika*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb.
15. Kaiser, H. J. (2004) Ent-Fremdung. Zum prinzipiell subkulturellen Charakter von Musik in der Schule,
16. Kleymeyer, C. D. (1994), "The use and functions of cultural expression in grassroots development", in Cultural expression and grassroots development: cases from Latin America & the Caribbean, edited by C. D. Kleymeyer. London

17. Landry, C. (2000) *The Creative City. A toolkit for urban innovators*, Comedia, London
18. Lauc, Z. (2010), "Odnos države isamoupravepromatrankroz načelo supsidijarnosti", ANALI Zavoda za znanstvenii umjetnički radu Osijeku.
19. Lévi-Strauss, C. (1983) *Le Regard éloigné*, The View from Afar.
20. Lipsky, M., (1980) *Street-Level Bureaucracy*, New York, Russell Sage.
21. Mead, M. (2002) *Cooperation and Competition Among Primitive Peoples*. Transaction Publishers. New York and London: McGraw-Hill. Enlarged paperback edition published by Beacon in 1961.
22. Miles S. i Paddison R. (2005), "Introduction: The rise and rise of culture-led urban regeneration", *Urban Studies* (42)5-6.
23. Mommaas, H. (2004) *Cultural clusters and the post-industrial city: towards the remapping of urban cultural policy*,
24. *Urban Studies* (str. 507–532), by Taylor and Francis.
25. Mommas, H. (2004), "Cultural Clusters and the Post-industrial City: Towards the Remapping of Urban Cultural Policy", *Urban Studies*(41)3
26. Mujakić, Muhamed (2016) *Lokalnasamouprava u BosniiHercegovini*, UdruženjePravniinstitut u BosniiHercegovini, Sarajevo.
27. Pejanović, Mirko i Sadiković, Elvir (2010)*Lokalna i regionalna samouprava u Bosni i Hercegovini*, TKD Šahinpašić, Sarajevo
28. Petak, Z. (2007) *Javne politike: razvoj discipline u Hrvatskoj i svijetu.*//Mirjana Kasapović, ur. *Izlazak iz množine? Stanje hrvatske političke znanosti*. Zagreb. Fakultet političkih znanosti
29. Richards, G. (Ed.)(2001)*Cultural Attractions and European Tourism*, Wallingford, UK: CABI Publishing.
30. Richards, G. i Wilson, J. (2001)*The impact of cultural events on city image: Rotterdam, cultural capital of Europe, Urban Studies* (pp. 1931–1951), by Carfax, Taylor and Francis Group, 2004.
31. Ruhlmann, M. P. (1919) "Kultur-propaganda", *Grundsatzliche Darlegungen und Auslandsbeobachtungen*, Charlottenburg.
32. Sanders, H. (2002), "Convention Myths and Markets: A Critical Review of Convention Center Feasibility Studies", *Economic Development Quarterly*(16)3.
33. Spranger, E. (1923) *Art. Kulturpolitik*-In:Herre,Paul (Hg.) *PolitischesHandwörterbuchinLeipzig*,Koehler.
34. Tawistock, str.40. Preneseno iz Hill, M. (2010) *Proces stvaranja javnih politika*,Fakultet političkih znanosti, Zagreb, str.14.

35. Wilks-Heeg S. i North P. (2004), "Cultural policy and urban regeneration: A special edition of Local Economy", Local Economy (19)4.
36. Zukin, S. (1995) The Cultures of Cities. Malden, Mass and Oxford, UK: Blackwell Publishers.

Web izvori:

<http://www.agenda21culture.net>

<http://www.mcp.gov.ba/doc/Unesco%20konvencije%20iz%20oblasti%20kulture%20Hrv.pdf>

http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13649&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=-471.html

http://eprints.qut.edu.au/74438/1/Cultural_Strategies_IJCP_prepub.pdf str-3

http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.2.2.html<http://www.dei.gov.ba/>